

ЖУРНАЛІСТСЬКИЙ ПРОФЕСІОНАЛІЗМ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ МАС-МЕДІА В СУСПІЛЬСТВІ

Анотація

У статті розглянуто компоненти журналістського професіоналізму, фундаментальною основою якого повинна бути національна свідомість, державницьке мислення, глибока моральність і духовність, патріотизм і громадянська мужність.

Ключові слова: засоби масової інформації, журналіст, професійна етика, свобода слова, інформаційна діяльність, національні інтереси, літературна майстерність.

Аннотация

В статье рассмотрено компоненты журналистского профессионализма, фундаментальной основой которого должны быть национальное сознание, государственное мышление, глубокая нравственность и духовность, гражданское мужество.

Ключевые слова: средства массовой информации, журналист, профессиональная этика, свобода слова, информационная деятельность, национальные интересы, литературное мастерство.

Annotation

The state thinking, deep morals and spirituality, civic courage is considered components of journalistic professionalism which fundamental basis should be national consciousness.

Key words: mass media, the journalist, a professional etiquette, a freedom of speech, an information work, national interests, literary skill

Високий професіоналізм належно поцінують у будь-якій сфері життєдіяльності людини. У зв'язку з тим, що журналістика є дуже специфічним видом суспільної діяльності, має духовно-прикладний характер, журналістський професіоналізм складається з багатьох важливих компонентів: «від морально-громадянських (мужність, сміливість), психологічних (оперативність, відчуття актуальності), освіченість (знання, компетенція) до суто літературних (уміння цікаво, стисло, образно викладати думку)»[1, с.32], на радіо важливе значення має голос журналіста, а на телебаченні - голос та зовнішній вигляд. Професор

лює ще й глибинніші людські якості, особливу внутрішню енергетику, яка дає змогу йому впливати на інших людей, підпорядковувати їх своїй духовно-моральній владі.

Отже, крім літературної майстерності, фундаментальною основою нинішніх високих професійних стандартів журналістської праці в Україні має бути національна свідомість, державницьке мислення, глибока моральність і духовність, патріотизм і громадянська мужність. Ці стандарти визначають, по-перше, мету діяльності ЗМІ, по-друге, змісті характер функціонування ЗМІ, по-третє, методи і форми подачі журналістських матеріалів.

Стандарти журналістської праці випливають із принципів діяльності ЗМІ, нерозривно пов'язані з функціями і нормами службової чи професійної етики журналіста, його світоглядною позицією, національно-духовним переконанням, державотворчим мисленням, фаховою обдарованістю, інтелектом, здатністю завжди бути готовим до праці. Таке розуміння національних, моральних, професійних стандартів журналістської праці входить до європейського і світового контекстів, але закорінене у національно-громадянській позиції видатних українців. «Щоб слово сталося ділом, - підкреслював Іван Франко, - треба духу свободи і любові до правди та до народу в публічній дискусії». Іван Франко вперше в українській мові вжив для позначення певного стану суспільства термінологічне словосполучення «духовний вакуум», чим, безперечно, збагатив як соціолог україністику. Це поняття він увів для характеристики «морального занепаду», «патологічного стану» суспільства, його «хвороби», до чого, як вважав, спричинилося моральне каліцтво «одиноць і всеї суспільності», «здіңня та розпичення»... Соціально небезпечним у публіцистиці Іван Франко вважав тип гіпокрита - лукавої, брехливої людини.

На жаль, у багатьох ЗМІ України оцінюють інформацію, журналістське слово лише як товар - не інакше, не дбають, щоб газетний матеріал, теле- чи радіопередача були насичені українською гуманістичною житгествердною національною ідеєю, пропагують «естетику зла». Тільки свобода слова, яка не є синонімом безвідповідальності, нахабства, зневаги до національних інтересів українців, їхньої мови, культури, духовності, може створити моральні правила гри, професійні стандарти, за якими виграватиме все суспільство, всі громадяни України.

Якщо свобода слова, свобода отримання інформації, свобода функціонування засобів масової комунікації сприяє нехтуванню українських національних інтересів, призводить до того, щоб українці на власній землі не почувалися господарями, то що це за свобода слова, кому вона служить? Щоб українське Слово вічно буяло на українській етнічній території, щоб у кожному домі панував добробут, щоб безнадія переросла у ясну надію, а камениста, терниста дорога привела Україну до щасливого буття, то між українськими політиками, журналістами має панувати висока духовність, моральність, взаємодопомога,

взаєморозуміння, злагода, чесність, згуртованість, єдність, глибоке усвідомлення свого національно-добродійного призначення.

Частина журналістів, політиків, громадян України розуміє свободу слова як усвідомлену потребу творити добро і ставить її на службу високим морально-духовним принципам, українським національним інтересам, здоровим потребам людини. Друга частина журналістів, політиків, громадян України тлумачить свободу слова як уседозволеність і застосовує її для власного самовищення, корпоративної вигоди, яка інколи перетворюється на політичне блюзнірство стосовно інтересів української спільноти, держави. До третьої частини належать журналісти, політики, які використовують свободу слова в Україні для руйнування державницького мислення, розмивання духовних цінностей, для морально-психологічного приниження українських патріотів, видатних особистостей, політико-ідеологічного цькування українськості, насаджування психології холопства, малоросійства, меншовартості. Четверта частина громадян України (олігархи-зłodії, нечесні владоможці та деякі журналісти, яких купують і які безсоромно продаються) використовують свободу слова лише для задоволення своїх споживацьких, корумпованих інтересів; їх не цікавлять духовні, естетичні, художні, моральні, національні потреби читачів, слухачів, глядачів. Вони знаходять поживу у загальному морально-естетичному, національно-духовному занепаді, адже поняття честі, совісті, гідності, елементарної порядності для них - це релікт далекого минулого.

Успішне вирішення складних соціально-економічних, політико-ідеологічних, морально-психологічних проблем становлення української України на принципах демократії, законності, свободи слова органічно пов'язане з повноцінним інформаційним забезпеченням громадянського порозуміння, злагоди, консолідації суспільства на засадах національної ідеї, державницького мислення.

Національний інформаційний простір є запорукою стійкості, незалежності держави. Адже людські спільноти творяться мережами інформаційних комунікацій, через які передається необхідна державно-політична, суспільно-економічна, ідеологічна, історична, етнічна та інша інформація. Національна мережа засобів масової комунікації - це один з «трьох китів», на якому базується державна самосвідомість, поряд з національною інтелігенцією та національною політичною елітою. Відповідно, політична еліта забезпечує умови (комунікативну мережу) для донесення до громадськості результатів праці інтелігенції. У сучасних умовах вирішальна роль у творенні національних спільнот на загальнолюдських і національних моральних засадах належить телебаченню, газетам, радіо, літературі для масового читива, аудіо й відео, а також сфері діловодства.

Кожний із журналістів, який сповідує національні, моральні, високі професійні принципи і стандарти, покликаний пропагувати й утверджувати у на-
полній свідомості переконання **україноцентризму**, сутність якого визначаєть-

ся категоріями патріотизму, національної гідності, поваги громадян до української держави, цілеспрямованою працею задля добробуту і всебічного розвитку всіх життєвих сфер, необхідністю розглядати всі політичні події у світі та в Україні крізь призму національних інтересів України, її духовних і культурних цінностей, потребою обстоювати добре ім'я та рівноправність України у світовому співтоваристві. Щоб вижити, міцно стати на ноги, досягнути добробуту, багатьом українським журналістам за будь-яких обставин обов'язково треба вирватися з морально-психологічного рабства чужих думок, звичаїв, традицій, утверджувати українську мову, національну свідомість, а не консервувати малоросійство, не розвивати хахлуйство.

«Ми мусимо навчитися чути себе українцями - не галицькими, не буковинськими українцями, а українцями без офіційних кордонів. І се почуття не повинно у нас бути голою фразою, а мусить вести за собою практичні консеквенції. Ми повинні - всі без виїмка - поперед усього пізнати ту свою Україну, всю в її етнографічних межах, в її теперішнім культурнім стані, познайомитися з її природними засобами та громадськими болячками і засвоїти собі те знання твердо, до тої міри, щоб ми боліли кождим її частковим, локальним болем і радувалися кождим хоч і якдрібним та частковим її успіхом, а головно, щоб ми розуміли всі прояви її життя, щоб почували себе справді, практично частиною його» [7, с.405], - підкреслював сто років тому Іван Франко в листі до галицької молоді.

У демократичних країнах світу засоби масової інформації пройняті духом суспільства, держави, тобто вони державотворчі, патріотичні, об'єднують суспільство на національних, мовно-культурних засадах. І лише в цих рамках преса, телебачення, радіомовлення плюралістичні, вільнодумні й незалежні. Наприклад, «головна функція журналістики в американському розумінні - це донести до людей суспільно важливу або просто цікаву для них інформацію, тобто служити суспільству, інформувати його, - зазначає Ольга Крижанівська. - Дуже популярною в США зараз є так звана громадянська журналістика, коли навіть непрофесійні журналісти, аматори, люди, яким просто цікаво це робити, служать своєму суспільству тим, що збирають важливі новини, викривають порушення, зловживання і так далі. Тобто в США існує ще й громадянська функція журналістики» [6]. Усі поважні газети в США і найвідоміші телеканали сповідують державницький підхід, вони дуже свідомі своєї ролі і свого впливу на свідомість людей, тому намагаються ним не зловживати. У США професійні стандарти журналістів дуже високі.

На жаль, у засобах масової інформації України вже 16 років циркулюють різні байки деяких політиків і журналістів, що національна ідея державотворення наспрацювала, що треба шукати якісь специфічні парадигми національної ідеї, бо ніхто не може відповісти на запитання, хто і для чого створив нашу державу. «Мовляв, українське суспільство - безіменне. Україна - багатонаціо-

нальна, в ній проживає багато народів. Невідомо і який тут корінний народ, і яка має бути тут провідна мова... Насправді ж, усім все відомо, тільки відповіді, які отримують чужинці на ці питання, їх не влаштовують, от і «колотять» українським народом» [5].

Українська держава, що існує на власних етнічних землях, не може бути маргінальною, а тільки традиційно національною, що створює також належні умови для розвитку національних меншин, збереження і розвитку мов, які мають малу кількість носіїв і можуть зникнути з мовної картини Європи та світу. Саме це є фундаментальним змістовим навантаженням Європейської хартії регіональних і міноритарних мов.

Століттями національно свідомі українці боролися за незалежність від Росії та інших колонізаторів, тому, зрозуміло «були, і є люди, які все життя поклали на те, щоб незалежності України ніколи не було, щоб українців було менше, щоб вони зрікалися рідної мови, щоб їхньою батьківщиною був Сибір», - підкреслює Сергій Стефанко.

В Україні є тисячі людей, котрі особисто (чи їх батьки) нищили все українське, - боролися проти загрози «українського буржуазного націоналізму», а тепер опинилися в іншій державі, державі цих самих націоналістів. От казус! їхня «боротьба», їхня «праця» може бути зведена нанівець. Особливо їм шкода втратити найзначніше їхнє досягнення - це виведення особливого типу українця - «українець російськомовний». Система мала на меті вивести «нову породу людини, людини без батьківщини, без історичної пам'яті, без національних почуттів, відбувалась підміна російським, нібито інтернаціональним, рідного національного. Йшов процес селекційного відбору зрадників і хрунів...» [5].

Щоби засоби масової інформації здійснювали своє гуманістичне покликання - утверджували високу мораль і духовність, то потрібно засівати зерна історичної правди, адже історія - це самосприйняття і самоусвідомлення себе серед інших, самовираження нації. Однак «ледь не поспіль приватні засоби масової інформації і паперові, й електронні - здебільшого глухі до святої правди» [3], - зазначає Олександр Сизоненко.

Потрібно прислухатися до киянина Віктора Ситника, який запропонував організувати масштабний інформаційний проект, головним підходом до якого повинна бути правда. Це духовне поняття не потребує пояснення. «Ви скажете: у всякого своя правда, справді це так, а у нас повинна бути своя правда, правда українців (тут не етнічне, а світоглядне поняття), - підкреслює Віктор Ситник. - Наприклад, захист українцями своєї Батьківщини - це не злочин, а природній інстинкт самозахисту... Щодо ненависті частини населення України до українців тут повинна бути політика кримінальної відповідальності, а не виважений підхід. Виваженість повинна бути щодо правди. Правди як синоніму культури та духовності. А коли толерантністю або замовчуванням відпові-

дають на нищення і ненависть до української культури, брехні щодо української історії, то така політика нічого спільного з виваженістю та толерантністю немає. Це шлях до самозбуття, до асиміляції» [4].

Будь-яка інформаційна діяльність, що заторкує інтереси і потреби тієї чи іншої людини або українського суспільства загалом - незалежно від того, чи стосується вона соціальних проблем, політики, культури, економіки, - повинна базуватися на означених високих професійних стандартах (принципах), бути спрямована не тільки на об'єктивне інформування своєї аудиторії, а й на формування високих моральних якостей, національної свідомості, державницького мислення, громадянської гідності. Інформування глядача, слухача і читача повинно ґрунтуватися не тільки на правді, а й на турботі про духовний стан людини і суспільства, що включає розкриття позитивних рис української ментальності, національних ідеалів, а також боротьбу з поширенням зла, гріха, пороків. «Журналіст мусить глибоко вірити в те, що пише, усвідомлюючи свою моральну відповідальність за кожне слово, за кожну думку, за кожне твердження. Він, як авторитетний виховник душі народу, мусить повністю присвятити себе ідеї служіння своєму народові й культурі людства» [2, с.315], - наголошував К. Кості в.

Щоби мас-медіа ефективно працювали на розбудову української України, на духовно-національне збагачення всяк сущих у ній, потрібна політична воля законодавчої, виконавчої і судової влад, державна економічна підтримка тих засобів масової інформації, які сприяють розвиткові і зміцненню української України. Адже чужа інформаційна агресія нав'язує нині українцям чужі ідеали та інтереси; аксіологічна агресія нав'язує менталітет чужих держав та їхніх народів; агресія культурна нав'язує чужі звичаї, мову, психологію. Ці та інші форми агресії спрямовані на те, щоб усі українці остаточно втратили національні морально-психологічні засади рідної мови, культури, духовності, щоб назавжди було знищено українське життєве середовище, національний мікросвіт і макросвіт, щоб не дати утвердитися українській Україні.

До найтипівіших форм зовнішньої інформаційної агресії належить масове завезення з Росії в Україну досить дешевих (порівняно з вартістю українських) російськомовних газет, журналів, відео- та аудіокасет, заповнення українського ефіру російськими телерадіопрограмами, насичення українського побуту чужоземною (російсько- і англомовною) «масовою культурою» (агресивною, цинічною, насильницькою, порнографічною). До внутрішніх форм агресії належить заснування і видання в Україні дуже великої (в порівнянні до потреб росіян, які є громадянами України) російськомовних газет, журналів, книжок, засилля російськомовних теле- і радіоорганізацій, а також демонстративне ігнорування, зневажання української мови, культури, духовності багатьма працівниками - від найвищих до найнижчих владних структур.

Засоби масової інформації не повинні пропагувати насилля, ворожечу і

ненависть, національний, соціальний і релігійний розбрат, а також гріховні людські інстинкти, хоча б заради комерційних інтересів. Працівники ЗМІ, які володіють потужним впливом на аудиторію, несуть моральну відповідальність за виховання людей, особливо молодого покоління і дітей. Постійні зловтіха, кепкування з вад української ментальності породжує почуття невпевненості, загананості, песимізму, ущербності. Не применшуючи, не забілюючи негатив, потрібно підносити, пропагувати шляхетні, героїчні, патріотичні, жертвовні риси українців. Дивитися на істинне треба істинно, міряти велике належить великими мірками. Українська нація цього вартує, вона дотримується принципів гуманності, толерантності, поваги до інших націй, їхніх культур, але на своїй землі вона має природне право бути повноцінним господарем. Цьому активно сприяють ті журналісти, які дотримуються високих професійних стандартів, що базуються на глибокій моралі, духовності, українській національній свідомості, патріотизмі, громадянській мужності.

Література:

- 1** *Здорове га В.Й. Теорія і методика журналістської творчості: Підручник. - 2-ге вид., перероб. і допоен - Львів: ПАІС, 2004. - 268 с.*
- 2.** *Костів К. Моральні й етичні засади журналіста //Животко А. Історія української преси. - Мюнхен. - 1989-90. - С. 314-319.*
- 3.** *Сизоненко О. Тверда позиція // Літературна Україна. - 2007. - 20 верес.*
- 4.** *Ситник В. Усі ми - мазепинці, петлюрівці, бандерівці... //День. - 2007. - 31 лип.*
- 5.** *Степанко С. Якщо залежати, то тільки від себе! //День - 2007. - 21 верес.*
- 6.** *Томак М. Ольга Крижанівська: «Якщо у вас є важлива інформація, ви маєте її опублікувати, незважаючи навіть на те, що президент попросив вас цього не робити» //День - 2007. - 23 берез.*
- 7.** *Франко І. Одвертий лист до галицької української молодіжі // Збір. творів: У 50 т. - К., 1986. - Т. 45. - С. 401-409.*